

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	XVII
Wykaz ważniejszej literatury	XXI
Przedmowa do wydania piątego	XXVII
Rozdział 1. Ogólne wiadomości o prawie	1
§ 1. Podstawy prawa a prawoznawstwo	1
§ 2. Istota, pojęcie i rodzaje prawa	4
I. Pojęcie prawa	4
II. Rodzaje prawa	5
III. Funkcje prawa	6
§ 3. Wzajemny stosunek prawa i innych norm społecznych	6
I. Zagadnienia wstępne	6
II. Obyczaje, zwyczaje i normy towarzyskie	7
III. Normy moralne	8
IV. Normy techniczne	9
§ 4. Świadomość prawna i praworządność	10
I. Świadomość prawna	10
II. Praworządność	12
§ 5. Norma prawna	14
I. Definicja normy prawnej	14
II. Budowa norm prawnych	14
III. Rodzaje norm prawnych	16
§ 6. Przepis prawa	17
§ 7. Akt prawny	18
I. Rodzaje aktów prawnych	18
II. Stanowienie aktów normatywnych	20
III. Publikowanie aktów normatywnych	21
§ 8. Stosunek prawny	22
§ 9. Zdarzenia prawne i ich podział	24
I. Zdarzenia prawne	24
II. Podział zdarzeń prawnych	25
§ 10. Stosowanie prawa i wnioskovania prawne	26
I. Stosowanie prawa	26

II. Wnioskowania prawne	29
§ 11. Obowiązywanie prawa	30
I. Pojęcie obowiązywania prawa	30
II. Zakresy obowiązywania norm prawnych	31
1. Obowiązywanie prawa w przestrzeni	31
2. Personalne obowiązywanie prawa	32
3. Obowiązywanie prawa w czasie	33
3.1. Wejście normy prawnej w życie	33
3.2. Utrata mocy obowiązującej	34
§ 12. Kolizje obowiązywania norm prawnych	35
I. Reguły kolizyjne – kryterium chronologiczności	35
II. Reguły kolizyjne – kryterium hierarchiczności	35
III. Reguły kolizyjne – kryterium szczególności	36
IV. Kolizje reguł kolizyjnych	36
§ 13. Źródła prawa	37
I. Pojęcie źródła prawa	37
II. Rodzaje źródeł prawa	37
1. Źródła prawa powszechnie obowiązującego	37
2. Źródła o charakterze wewnętrznym	39
3. Źródła prawa Unii Europejskiej	39
4. System źródeł prawa	40
§ 14. Zbiory przepisów prawa	41
§ 15. Wykładnia prawa	42
I. Pojęcie wykładni prawa	42
II. Dyrektywy interpretacyjne i rodzaje wykładni	43
1. Dyrektywy interpretacyjne	43
2. Rodzaje wykładni prawa	44
III. Moc wiążąca wykładni	45
1. Wykładnia o mocy powszechnie wiążącej	46
2. Wykładnia o ograniczonej mocy wiążącej	46
3. Wykładnia niemająca mocy wiążącej	47
§ 16. Luki i analogia w prawie	48
§ 17. Fakty, domniemania i fikcje prawne	50
I. Fakty prawne	50
II. Domniemania prawne	51
III. Fikcja prawna	52
§ 18. Systematyka prawa	52
I. Pojęcie systemu prawa	52
II. Zasady systemu prawa	53
III. Działy systemu prawa	54
IV. Gałęzie prawa	55
§ 19. Przestrzeganie prawa i odpowiedzialność prawna	57
I. Pojęcie przestrzegania prawa	57
II. Pojęcie odpowiedzialności prawnej	58

Rozdział 2. Podstawowe zagadnienia dotyczące państwa	61
§ 20. Pojęcie państwa	61
I. Rys historyczny	61
II. Teorie powstania państwa	62
III. Podstawy prawne i definicja państwa	64
1. Prawne kryteria państwa	64
2. Definicja państwa.....	65
IV. Atrybuty państwa	65
1. Organy i instytucje państwowe	65
2. Władza	66
3. Terytorium	67
4. Ustrój.....	67
5. Polityka	67
6. Prawo.....	68
7. Obywatele	68
8. Symbole państwa	69
§ 21. Funkcje państwa	70
§ 22. Aparat państwa.....	72
I. Pojęcie aparatu państwa	72
II. Rodzaje organów państwa.....	73
§ 23. Typy i formy państwa	75
I. Typy państw.....	75
1. Państwo niewolnicze.....	76
2. Państwa feudalne	76
3. Państwa kapitalistyczne	77
4. Państwa socjalistyczne.....	78
II. Formy państw	79
Rozdział 3. Prawo konstytucyjne.....	85
§ 24. Pojęcie konstytucji i prawa konstytucyjnego	85
I. Konstytucja.....	85
II. Prawo konstytucyjne	86
§ 25. Konstytucje polskie	86
I. Rozwój konstytucjonalizmu w Polsce.....	86
II. Konstytucja RP z 2.4.1997 r.	89
1. Zakres regulacji Konstytucji RP	89
2. Funkcje Konstytucji	89
3. Zasady zmiany Konstytucji RP	90
§ 26. Podstawowe zasady ustroju politycznego RP.....	91
I. Pojęcie ustroju politycznego.....	91
II. Podstawowe zasady ustroju politycznego	92
§ 27. Zasada trójpodziału władzy – system organów państwa	95
I. Zasada trójpodziału władzy	95
II. System organów państwa	96

III. Władza ustawodawcza	97
1. Sejm.....	97
1.1. Skład Sejmu i immunitety	98
1.2. Organy Sejmu	99
1.3. Posiedzenia Sejmu i zadania Sejmu	100
2. Senat.....	101
IV. Władza wykonawcza	102
1. Prezydent RP.....	102
1.1. Podstawowe funkcje Prezydenta RP	103
2. Rada Ministrów	103
2.1. Premier, ministrowie i wojewoda.....	104
2.2. Podstawowe zadania Rady Ministrów	105
V. Władza sądownicza	105
1. Sądy	105
1.1. Sąd Najwyższy.....	107
1.2. Sądy powszechne i wojskowe.....	108
1.3. Sądy administracyjne	108
1.4. Sędziowie i ławnicy	109
1.5. Krajowa Rada Sądownictwa	110
2. Trybunał Stanu.....	111
2.1. Postępowanie przed Trybunałem Stanu	112
2.2. Powołanie Trybunału Stanu.....	113
3. Prokuratura	113
4. Adwokatura i radcowie prawni	115
VI. Władza kontrolna.....	116
1. Uwagi ogólne	116
2. Trybunał Konstytucyjny.....	117
3. Najwyższa Izba Kontroli.....	119
4. Rzecznik Praw Obywatelskich i Rzecznik Praw Dziecka oraz Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców	120
5. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	124
VII. Terenowe organy państwa	125
1. Samorząd terytorialny	125
1.1. Gmina	125
1.2. Powiat.....	127
1.3. Województwo	128
2. Organy administracji rządowej w województwie	129
§ 28. Inne naczelne organy państwa	131
I. Rada Bezpieczeństwa Narodowego	131
II. Narodowy Bank Polski.....	131
§ 29. Podstawowe wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela.....	132
I. Podstawowe prawa i wolności obywatelskie.....	133
II. Podstawowe prawa polityczne.....	134
III. Podstawowe prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne	135
IV. Podstawowe obowiązki obywatelskie (art. 82–86).....	135
V. Środki ochrony praw i wolności.....	136

Rozdział 4. Prawo administracyjne	137
§ 30. Pojęcie i struktura prawa administracyjnego	137
§ 31. Administracja publiczna i jej organy	139
I. Pojęcie administracji publicznej	139
II. Polityka	140
III. Podziały organów administracyjnych	141
§ 32. Źródła prawa administracyjnego	142
§ 33. Stosunek administracyjnoprawny	142
§ 34. Prawne formy działania administracji	144
I. Akt normatywny administracji	145
II. Akt administracyjny	146
III. Ugoda zawierana przed organami administracji	148
IV. Porozumienie administracyjne	149
V. Czynności cywilnoprawne	150
VI. Prowadzenie działalności społeczno-organizatorskiej	150
VII. Czynności faktyczne (materialno-techniczne)	151
VIII. Przyrzeczenie administracyjne	151
IX. Milczenie administracji	152
X. Zaświadczenia	152
XI. Czynności bezpośrednio zobowiązujące	153
XII. Bezczynność administracji	153
§ 35. Postępowanie administracyjne	154
I. Pojęcie postępowania administracyjnego	154
II. Postępowanie administracyjne ogólne	155
III. Zasady postępowania administracyjnego	156
IV. Właściwość organów postępowania administracyjnego	160
V. Strony postępowania administracyjnego	161
VI. Terminy załatwienia sprawy administracyjnej	162
VII. Doręczanie pism	164
VIII. Przebieg postępowania administracyjnego	166
1. Wszczęcie postępowania	166
2. Postępowanie dowodowe	167
3. Rozprawa administracyjna	169
4. Mediacja	169
5. Zawieszenie postępowania	170
6. Rozstrzygnięcie sprawy (decyzje)	171
7. Milczące załatwienie sprawy	172
8. Postanowienia	173
IX. Środki odwoławcze	173
1. Odwołania	175
2. Zażalenia	176
3. Wniosek o ponowne rozpoznanie sprawy	176
4. Nadzwyczajne środki zaskarżenia	176
4.1. Wznowienie postępowania	177
4.2. Uchylenie lub zmiana decyzji	178

4.3. Stwierdzenie nieważności decyzji.....	178
4.4. Wygaśnięcie decyzji	178
X. Postępowanie uproszczone	179
XI. Administracyjne kary pieniężne	180
XII. Europejska Współpraca Administracyjna.....	180
§ 36. Sądowa kontrola decyzji administracyjnych	181
I. Rodzaje i właściwość sądów administracyjnych	181
II. Uczestnicy postępowania	184
III. Przebieg postępowania i środki odwoławcze.....	184
§ 37. Skargi i wnioski oraz petycje.....	188
§ 38. Prawo administracyjne materialne	189
§ 39. Postępowanie egzekucyjne w administracji	191
I. Pojęcie i zakres postępowania egzekucyjnego.....	191
II. Przebieg i uczestnicy postępowania egzekucyjnego.....	194
III. Rodzaje egzekucji i środków przymusu.....	195
IV. Zabezpieczenie należności	197
Rozdział 5. Prawo karne	199
§ 40. Pojęcie prawa karnego	199
§ 41. Źródła prawa karnego (<i>sensu largo</i>)	200
§ 42. Prawo karne materialne.....	201
I. Struktura prawa karnego.....	201
II. Zakres obowiązywania prawa karnego.....	202
1. Obowiązywanie prawa w czasie	202
2. Obowiązywanie prawa w przestrzeni.....	204
3. Obowiązywanie prawa karnego względem osób	207
III. Pojęcie przestępstwa.....	208
1. Związek przyczynowy	209
2. Bezprawność	210
IV. Pojęcie winy i strona podmiotowa przestępstw	210
1. Wina	210
2. Strona podmiotowa przestępstwa	211
V. Okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną	213
1. Okoliczności wyłączające winę	214
1.1. Nieletniość	214
1.2. Niepoczytalność	214
1.3. Rozkaz	215
1.4. Błąd.....	215
1.5. Stan wyższej konieczności	216
2. Okoliczności wyłączające bezprawność.....	217
2.1. Obrona konieczna	217
2.2. Stan wyższej konieczności	219
2.3. Zgoda pokrzywdzonego	220
2.4. Działanie w granicach uprawnień lub obowiązku prawnego	221
2.5. Dopuszczalne ryzyko.....	221

2.6. Uprawianie sportu	222
2.7. Działanie w ostatecznej potrzebie	222
2.8. Dozwolona krytyka	222
VI. Formy popełnienia przestępstwa.....	223
VII. Rodzaje przestępstw	227
VIII. Kary, środki karne i środki zabezpieczające.....	228
1. Kary.....	228
1.1. Kara grzywny	229
1.2. Ograniczenie wolności.....	229
1.3. Pozbawienie wolności.....	230
1.4. Zaostrzenie lub obniżenie kar	231
2. Środki karne.....	231
2.1. Pozbawienie praw publicznych.....	231
2.2. Zakaz zajmowania stanowisk i wykonywania zawodu oraz kontaktów z małoletnimi	232
2.3. Zakaz przebywania w określonych miejscach lub kontaktowania się z osobami.....	232
2.4. Zakaz prowadzenia pojazdów	233
2.5. Świadczenie pieniężne.....	234
2.6. Podanie wyroku do publicznej wiadomości.....	234
2.7. Zakaz wstępu na imprezę masową	234
2.8. Zakaz wstępu do ośrodków gier hazardowych i uczestnictwa w grach.....	235
3. Przepadek i środki kompensacyjne	236
3.1. Przepadek.....	236
3.2. Obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę	237
3.3. Nawiązka	238
4. Środki zabezpieczające	239
IX. Zasady wymiaru kary i środków karnych.....	240
X. Środki poddania sprawcy próbie	242
1. Warunkowe umorzenie postępowania	243
2. Warunkowe zawieszenie wykonania kary	244
3. Warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary	246
XI. Przedawnienie	247
XII. Zatarcie skazania	249
XIII. Część szczególna Kodeksu karnego.....	250
§ 43. Prawo karne procesowe.....	251
I. Pojęcie i cele postępowania karnego	251
II. Naczelne zasady postępowania karnego	252
III. Uczestnicy postępowania karnego	254
1. Sąd.....	254
2. Strony postępowania karnego.....	255
IV. Postępowanie przygotowawcze	258
V. Postępowanie przed sądem I instancji.....	260
VI. Postępowanie odwoławcze	261

VII. Postępowania szczególne.....	263
VIII. Nadzwyczajne środki zaskarżenia	264
1. Kasacja.....	264
2. Skarga na wyrok sądu odwoławczego	265
3. Wznowienie postępowania	265
IX. Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych....	267
X. Postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia	268
XI. Koszty procesu	268
§ 44. Prawo karne wykonawcze	268
I. Część ogólna.....	269
II. Część szczególna	270
§ 45. Prawo karne skarbowe	271
I. Materialne prawo karne skarbowe	272
1. Część ogólna	272
2. Część szczególna.....	274
II. Procesowe prawo karne skarbowe.....	275
III. Postępowanie wykonawcze	276
§ 46. Prawo wykroczeń.....	276
I. Materialne prawo wykroczeń.....	277
1. Część ogólna	277
2. Część szczególna.....	278
II. Postępowanie w sprawach o wykroczenia	279
Rozdział 6. Prawo cywilne	281
§ 47. Ogólne wiadomości o prawie cywilnym – część ogólna.....	281
I. Pojęcie prawa cywilnego	281
II. Systematyzacja Kodeksu cywilnego	283
III. Źródła prawa cywilnego	284
IV. Obowiązkiwanie prawa cywilnego	285
§ 48. Klauzule generalne prawa cywilnego.....	286
I. Klauzula zasad współżycia społecznego	287
II. Klauzula społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa	287
III. Klauzula niegodziwości celu świadczenia	288
IV. Klauzula ustalonych zwyczajów	288
V. Klauzula ciężaru dowodu	289
VI. Klauzula swobody umów	289
§ 49. Stosunek cywilnoprawny	290
§ 50. Prawa podmiotowe	291
§ 51. Podmioty prawa cywilnego	292
I. Osoby fizyczne.....	292
II. Osoby prawne	294
1. Rodzaje osób prawnych	295
2. Tryb powstania i ustania osób prawnych	296
3. Jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi	296
III. Zdolność prawna.....	297

IV. Zdolność do czynności prawnych	297
1. Zdolność do czynności prawnych osób fizycznych.....	298
2. Zdolność do czynności prawnych osób prawnych	300
§ 52. Czynności prawne	300
I. Pojęcie czynności prawnych.....	300
II. Podział czynności prawnych	303
III. Forma czynności prawnych.....	303
IV. Przesłanki ważności i uchylenia czynności prawnej	305
1. Przesłanki ważności czynności prawnej	306
2. Wady oświadczenia woli.....	307
2.1. Brak świadomości lub swobody	307
2.2. Pozorność	307
2.3. Błąd	308
2.4. Podstęp.....	308
2.5. Groźba.....	309
2.6. Wyzysk	309
V. Formy i tryb zawarcia umowy.....	310
1. Oferta	310
2. Aukcja i przetarg.....	311
3. Negocjacje.....	312
§ 53. Przedstawicielstwo	312
I. Przedstawicielstwo ustawowe	313
II. Pełnomocnictwo	313
III. Prokura	314
§ 54. Przedawnienie roszczeń	315
§ 55. Postępowanie cywilne	317
I. Pojęcie postępowania cywilnego.....	317
II. Rodzaje postępowań cywilnych	319
III. Systematyka Kodeksu postępowania cywilnego	321
IV. Naczelné zasady postępowania cywilnego	321
V. Podmioty postępowania cywilnego	323
1. Sąd.....	324
1.1. Właściwość sądu	324
1.2. Skład sądu.....	326
2. Strony postępowania cywilnego.....	326
3. Inne podmioty w postępowaniu cywilnym	327
VI. Czynności procesowe	328
VII. Mediacja.....	331
VIII. Pozew i odpowiedź na pozew	331
VIII. Rozprawa	334
IX. Postępowanie odwoławcze	336
1. Apelacja.....	336
2. Zażalenie	337
X. Nadzwyczajne środki zaskarżenia	337
1. Skarga kasacyjna.....	337

2. Wznowienie postępowania	339
3. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	340
4. Skarga na orzeczenie referendarza sądowego	340
XI. Postępowania odrębne	341
XII. Postępowanie nieprocesowe	342
XIII. Postępowanie zabezpieczające	343
XIV. Postępowanie egzekucyjne	344
1. Pojęcie egzekucji i postępowania egzekucyjnego	344
2. Tytuł wykonawczy	345
3. Wszczęcie egzekucji	346
4. Powództwa przeciwegzekucyjne	346
5. Rodzaje świadczeń egzekucyjnych	347
6. Ograniczenia egzekucji	348
XV. Sąd polubowny (arbitraż)	348
XVI. Międzynarodowe postępowanie cywilne	349
Rozdział 7. Prawo gospodarcze	351
§ 56. Prawo handlowe	351
I. Pojęcie prawa handlowego, przedsiębiorcy i czynności handlowych	351
1. Przedsiębiorca	353
2. Rejestry przedsiębiorców	357
3. Czynności handlowe	359
4. Źródła prawa handlowego	360
II. Formy zorganizowania przedsiębiorców (formy koncentracji gospodarczej)	361
III. Spółki prawa cywilnego i handlowego	362
IV. Spółki osobowe i kapitałowe oraz pojęcie przedsiębiorcy	363
V. Spółki osobowe	364
1. Spółka cywilna	364
2. Spółka jawna	367
3. Spółka partnerska	368
4. Spółka komandytowa	371
5. Spółka komandytowo-akcyjna	372
VI. Spółki kapitałowe	374
1. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	374
2. Prosta spółka akcyjna	379
3. Spółka akcyjna	382
VII. Łączenie, podział i przekształcenia spółek	386
1. Łączenie spółek	386
2. Podział spółek	387
3. Przekształcenia spółek	388
VIII. „Spółki” prawa europejskiego	389
1. Europejskie zgrupowanie interesów gospodarczych	389
2. Spółka europejska	390
IX. Spółdzielnie	391

X. Przedsiębiorstwa państwowe	392
XI. Umowy handlowe	393
§ 57. Swoboda działalności gospodarczej	394
I. Pojęcie swobody gospodarczej i jej ograniczeń	394
II. Zasady podejmowania, wykonywania i zakończenia działalności gospodarczej	399
III. Punkt informacji dla przedsiębiorcy i CEIDG	403
1. Punkt informacji dla przedsiębiorcy	403
2. Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej	404
IV. Reglamentacja działalności gospodarczej	407
1. Koncesjonowanie działalności gospodarczej	407
2. Zezwolenia	409
3. Rejestr działalności regulowanej	410
4. Ograniczenia kontroli działalności gospodarczej	411
V. Mikroprzedsiębiorcy, mali i średni przedsiębiorcy	412
§ 58. Prawo papierów wartościowych	414
I. Pojęcie papieru wartościowego	414
II. Akcje	416
1. Rodzaje akcji	418
2. Rynek akcji	419
III. Obligacje	420
IV. Czek	423
V. Weksel	426
VI. Inne papiery wartościowe (konosamenty, warranty, kwity depozytowe, hipoteczne listy zastawne, certyfikaty inwestycyjne)	430
1. Konosamenty	430
2. Warranty	431
3. Kwit depozytowy	431
4. Hipoteczny list zastawny	432
5. Certyfikat inwestycyjny	432
6. Opcja i kontrakt terminowy	433
Rozdział 8. Prawo Unii Europejskiej	435
§ 59. Pojęcie prawa Unii Europejskiej	435
I. Zakres prawa Unii Europejskiej	435
II. Podziały prawa unijnego	438
§ 60. Źródła prawa Unii Europejskiej	439
I. Źródła prawa pierwotnego i pochodnego	439
II. Prawa podstawowe w Unii Europejskiej	444
III. Karta Praw Podstawowych	444
IV. Projekt „Konstytucji” Unii Europejskiej	446
V. Zakres obowiązywania prawa Unii Europejskiej	448
§ 61. Instytucje Unii Europejskiej oraz Europejski Trybunał Praw Człowieka i Rada Europy	449
I. Instytucje europejskie	449

1. Parlament Europejski	449
2. Rada Europejska	450
3. Rada	451
4. Komisja Europejska	453
5. Trybunał Sprawiedliwości UE	455
6. Sąd	457
7. Sądy wyspecjalizowane	457
8. Trybunał Obrachunkowy	458
9. Europejski Bank Centralny (EBC)	459
10. Rzecznik Praw Obywatelskich (<i>euroombudsman</i>)	460
11. Organy doradcze i Agencje UE	460
II. Europejski Trybunał Praw Człowieka i Rada Europy	461
1. Europejski Trybunał Praw Człowieka	462
2. Rada Europy	464
§ 62. Prawo Unii Europejskiej a prawo państw członkowskich	465
I. Obowiązywanie prawa Unii Europejskiej na terytorium RP	465
1. Publikowanie prawa UE	465
2. Obowiązywanie prawa UE	466
II. Zasady określające wzajemny stosunek prawa UE i prawa krajowego	467
1. Zasada pierwszeństwa prawa UE	467
2. Zasada bezpośredniej skuteczności (obowiązywania)	468
3. Zasada bezpośredniego skutku	469
III. Wykładnia prawa	469
IV. Prawo krajowe a prawo UE w odniesieniu do wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości	470
§ 63. Charakter prawny i zasady działania Unii Europejskiej	470
I. Unia Europejska jako organizacja międzynarodowa	470
1. Członkostwo w UE	471
2. Wystąpienie z UE	472
3. Zawieszenie w prawach członka UE	472
4. Wykluczenie z UE	472
II. Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa	473
III. Przestrzeń Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości	475
IV. Unia gospodarcza i walutowa	477
V. Zasady funkcjonowania UE	478
§ 64. Państwa członkowskie a UE	479
I. Obowiązki państw członkowskich a obowiązki UE	479
§ 65. Obywatelstwo UE	482
Indeks rzeczowy	485